

Könyvnapló

Közép-európai tallózás

Egymástól különböző hangok – rokon dallamok

Lengyel, cseh, szerb, szlovén és görög írók könyvei az asztalomon. Az európai irodalmak kórusában sajátos szólam az övék: egymástól különbözőek a hangok, mégis rokonok a dallamok. Ismerős dallam, hiszen a mi irodalmunk is ennek rokona. Sokat beszélünk, s joggal, a közép-európai, kelet-közép-európai népek történelmi tapasztalatainak, valóságselejtésének, kulturális értékeinek hasonlóságáról. Ezeknek a hasonlóságoknak, rokonvonalaknak a feltárása révén jelölhetjük ki azt a művelődéstörténeti, szellemi keretet, amelyben a mi irodalmunknak is természetes helye van. És most a frissen olvasott könyvek is a közép-európai irodalmak rokonságát tanúsítják, hangsúlyozzák. Mindegyik könyvben igen nagy szerepe van a régi zaklatott történelmének, az oly sokszor tragikus történelmi tapasztalatoknak, és mindegyik író sokat merít népének hagyományos kultúrájából, a nemzeti hagyományok tárházából. Aláírcsak a mi irodalmunk, művészetünk.

WITOLD GOMBROWICZNAK

előbb érkezett el hozzánk a híre, mint az írásai; egyike volt azoknak a modern íróknak, akikről mind többet lehetett hallani, akikre mind többet hivatkoztak, művei viszont igencsak megkésve jelentek meg magyarul, éppen ezért részben váratkozás, részben gyanakvás övezte az alig ismert műveket. Aztán hazai kiadóra talált világhírű regénye, a *Ferdýdurke*, a kaposvári színház bemutatta az *Esküvőt*, Budapesten játszották az *Operettet*; a művek kétségtelenül a váratkozást igazolták. Nyilvánvalóvá vált, hogy a lengyel írók korunk legjobb színházi szerzői, Beckett, Genet, Ionesco, Albee mellett van a helye, minthogy egy olyan tapasztalatot, a közép-európai (és közelebbiről persze: a lengyel) történelem tapasztalatait gondolja végig újszerű drámai formában, amely a nyugat-európai vagy amerikai drámairodalomból aligha lehet ismerős.

Gondolkodását teljesen áthatották a lengyel hagyományok, de mint hazájától távol (évtizedekig Argentínában, majd Franciaországban) élő író kritikailag vette számat az örökségbe kapott tradíciókkal. Egyszerre figyelte tehát „belülről” és „kivülről” a közép-európai társadalmak életét, különös „antidramáiban” egyszerre adott hangot a hősi lengyel pátosznak és az ironikus nemzeti önbírálatnak, s a pátosz és az ironia sajátos vegyülete révén teremtett szokatlan drámai kifejezés-módot, színpadi nyelvezetet. Az *Eörsi István*, *Pályi András* és *Spiró György* fordításában megjelent *Drámák* című kötet a lengyel író három színpadi mű-

vét (valójában teljes drámai életművét) beszli most magyarul is hozzáférhetővé.

ALOIS JIRÁSEK történelmi regényeit, különösen a huszita mozgalom küzdelmeit megörökítő *Mindenki ellent*, vagy a Cseh-Erdőben lakó „chodok” bátor szabadságharcát felidéző *Kutyafejűeket* sokan olvasták magyar fordításban is. A prágai író a cseh nemzeti tudat élesztője és védelmezője volt, aki romantikus történeteivel igen nagy szerepet játszott a századvég, a századforduló cseh nemzeti mozgalmaiban. *Régi cseh mondák* című most lefordított kötetében a cseh néphagyomány epikus történeteit dolgozta fel, azokat az eredetmondákat, hősi történeteket (például a huszita háborúk történetét), amelyeknek kitüntetett szerepük volt a cseh nemzeti tudat alakításában. Részben ezekre a mondákra épültek Jirásek regényei is, például a *Kutyafejűek*, amelynek történelmi anyaga a néphagyományban ugyancsak fellelhető.

Ivo Andrić regényei szintén a néphagyományokból merítenek, különösen a Nobel-díjas szerb író szűkebb hazájának, Boszniának történelmi hagyányaiból. A bosnyákok múltja szüntelen szabadságküzdelmek története, elsősorban az elnyomó török birodalom ellen, amely hosszú évszázadokig tartotta hatalmában e szép és nagymúltú tartományt. A szerb író *Hid a Drinán* című klasszikus regénye ezeket a történelmi hagyományokat örökíti meg, s most velük foglalja közli utolsó elkészült alkotása, az *Omér pasa* is. A regény címszereplője szerb renegát, aki török szolgálatban emelkedik fényes katonai rangra, s ha-

talmát éppen saját népe ellenében használja fel. Ivo Andrić egy tehetséges, egyszerűen gátlástalan ember életét idézi fel, s az élettörténet köré rajzolja oda Bosznia múltjának komor és véres jeleneteit.

SRECKO KOSOVEL költői életművével most először találkozunk a magyar olvasó: az *Ős a Karsztokon* nemcsak a fiatalon meghalt költő tehetségét mutatja be, kissé a szlovén költészet gondolkodását, dallamvilágát is. Azt, hogy ez a költészet milyen erősen kötődik a szülőföld: a Karszt-vidék, a Tengeremellék természeti szépségeihez, hagyományaihoz, egyszerűen milyen benső igénnyel követi az európai költészet sugallatait.

Ugyancsak eddig ismeretlen író: a görög *Kosztasz Taktszisz* ismerhetünk meg *A három gyűrű* című regény lapjairól. A több nyelven is sikert arató regény két görög asszony monológja révén beszéli el a második világháború alatti és utáni idők történetét, örökíti meg a görög nép szenvedéseit és küzdelmeit. Az író klasszikus hagyományokat ment életre; midőn a két asszonyi monológban az antik tragédiák komor életérzését, sötét világlátását, ugyanakkor az ember végső győzelmébe vetett hitét fejezi ki.

BEKE GYÖRGY kolozsvári író munkásságát meglehetősen jól ismerik az olvasók, részben szociográfiai alaposággal írt társadalmi regényei, részben epikus eszközökkel készült riportjai révén. Mindkét műfajban a romániai magyarság szociális és kulturális helyzetének alakulását kíséri figyelemmel, az anyanyelvi kultúra védelméért és teljesebb kibontakozásáért folytatott áldozatos munkának állít emléket. *Máktörő* című kötetében rövidebb elbeszéléseket, karcolatokat, személyes hangú emlékeztetéseket gyűjtött össze, székelyföldi gyermekkorára, diákeveire, a riporteri országjárás élményeire tekint vissza bennük, de még ezekben a hangulatos, kis írásokban is a nemzeti léte tanulságait, a nemzeti hagyomány és kultúra gondozásának felelősségét fogalmazza meg.

Gombrowicz, Jirásek, Andrić és Kosovel könyvét az *Európa Kiadó*, Taktsziszét a *Magvető*, Beke Györgyét a kolozsvári *Dacia* jelentette meg.

Pomogáts Béla